

КРЪГОВРАТ НА ИЗКУСТВАТА

Антоанета Рובהа, „Творчески фигури и кръговрат на изкуствата в прозата на Ерик-Еманюел Шмит“,

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“,
София, 2022, 303 с. ISBN: 978-954-07-5505-2

Проф. д.ф.н. Ирена Кръстева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Монографията *Творчески фигури и кръговрат на изкуствата в прозата на Ерик-Еманюел Шмит* е посветена на един безспорно актуален проблем – отражението на диалога между изкуствата в прозата на един от най-четените, включително и в България, съвременни френскоезични писатели. Вниманието на Антоанета Рובהа е съсредоточено върху следните творби: романите *Сектата на егоистите* (1994), *(Не)възможният Адолф [La Part de l'autre]* (2001), *Когато бях произведение на изкуството* (2002), *Жената с огледалото* (2011), *Папагалите от площад „Арецо“* (2013), *Човекът, който виждаше отвъд лицата* (2016); сборниците с разкази *Одет Тулмонд и други истории* (2006), *Мечтателката от Остенде* (2007), *Концерт в памет на един ангел* (2010), *Двамата господата от Брюксел* (2012), *Отмъщението на прошката* (2017); опусите *Моят живот с Моцарт* (2005) и *Когато се сетя, че Бетовен е мъртъв, а толкова кретени са живи... [Quand je pense que Beethoven est mort alors que tant de crétins vivent...]* (2010, 2017), включени в поредицата „Шумът, който мисли“ и в антологията *Учителите ми по щастие, и Мадам Пилинска и тайната на Шопен* (2018) от „Кръговрат на незримото“.

Разработката очевидно е плод на дългогодишен интерес, много добро владение на проучената проблематика и задълбочено познаване на творчеството на Шмит. Правят впечатление ясно формулираната теза, здравата споеност и постигнатото равновесие на седемте глави, внимателният и вискателен прочит, точният изказ, уместните и оперативни препратки. Три утвърдени литературоведски подхода – наратологичният (както класическата, така и посткласическата наратология), семиотичният и стилистичният, задават перспективата на предложения анализ. Умело дозирани и съчетани съобразно поставените цели и изказаните хипотези, те се допълват в определени глави с изследвания в областите на когнитивистиката, рецептивната теория и философията.

Рובהва се придържа последователно към заявената в увода теза: „[...] широко застъпените интермедиялни и интертекстуални практики през първия прозаически период в творчеството на Е. Е. Шмит (1994 – 2020) функционират като оператор на автотекстуална спойка, генерират естетико-етически заряд и стилистично своеобразие“ (с. 26). Сред целите ѝ бих изтъкнала проследяването на изграждането на автотекстуалната мрежа в ранните белетристични съчинения на Шмит, техните взаимодействия с изкуствата и породените от тях размишления. Предмет на анализ са интерференциите, тематизациите и структурните уподобявания в „кръговрата на изкуствата“ – ключовото оперативно понятие, с което авторката отразява сполучливо и адекватно диалога между изкуствата в ранната проза на писателя, като изхожда от неговите собствени заглавия. Тази метафора придобива статут на макростилистична фигура, която рамкира типологизацията на творческите образи в белетристиката на Ерик-Еманюел Шмит и удържа анализа на вътрешнотекстовите и междутекстовите връзки на творбите от представения корпус.

Съвсем естествено, с оглед на националната принадлежност на разглеждания писател, Антоанета Рובהва се позовава най-вече на западноевропейската литературно-критическа традиция и културен контекст, които познава в детайли. За това говори и нейното предпочитание към аналитичния подход и понятийния апарат (*интермедиялност*, *интертекстуалност*). Това ни най-малко не ѝ пречи, когато сметне за необходимо, да прибегва и до понятия, вписани в българската литературно-критическа традиция (напр. *автотекстуалност*). Разбира се, автотекстуалността се използва като функция на интертекстуалността и интермедиялността и в този смисъл е вторична стратегия спрямо двете водещи стратегии.

Класическата структура на монографията – две части, въведение и заключение – е добре балансирана и оптимална за съблюдаване на поставените цели и доказване на тезата и работните хипотези. Решението за включване на нюансиран обзор на творчеството на писателя е свидетелство за научната добросъвестност и желанието на Рובהва да се съизмери и да диалогизира с тези изследвания. Филигранно прокараното от въведението до края на раз-

работката подкрепяне на анализите и изводите с аргументи на авторитетни литературни критици и специалисти по Шмит, сравнително литературознание и интермедиаалност, се превръща в тест за ефикасността на изказаните предположения.

Първата част – „Кръговрат на изкуствата в тематичните поредици и сборниците с разкази“, се занимава с кратките литературни форми на Шмит. В нея се открояват следните акценти:

- 1) композиторът като духовен учител и модел за подражание на писателя;
- 2) терапевтичната и спасителна функция на музиката;
- 3) симбиозата на естетическия и екзистенциалния опит;
- 4) двупосочният пренос на теми и похвати между визуалното изкуство и литературата като характеристика на синкретичната естетика;
- 5) преливането от едно изкуство в друго като израз на динамиката на сходствата и интерференциите, хибридизациите и преплитанията на изкуствата;
- 6) изненадващият обрат на развързката, постигнат с различни техники за надхвърляне на читателските очаквания;
- 7) тематично-вариативният композиционен принцип;
- 8) ангажираността на автора с обществено значими каузи.

Втората част на монографията е озаглавена „Изкуството на романа и изкуствата в романа“. В нея се разглеждат специфични интермедиаални и интертекстуални практики, обособяват се функции, свойства и проявления на изкуството в зависимост от социоисторическия контекст:

- 1) сатирични изображения на творчески фигури от гледна точка на неконвенционални артистични практики;
- 2) алтернативни фикции;
- 3) огледални структурни принципи и интермедиаални препратки към визуалните и сценичните изкуства в различни форми на творческо себеизразяване;
- 4) интерес към писателските аватари.

Въз основа на анализите на кръговрата на изкуствата в романите и разказите на Ерик-Еманюел Шмит Антоанета Рובה извежда общите тенденции и функции на срещата с извънлитературното, очертава механизмите на автотекстуалността и посочва нейните обединяващи интертекстуални и интермедиаални стратегии. За да обобщи, че белетристичните творби на писателя „се вписват в логиката на 'етическия обрат' [и] отразяват хуманистична философия, в чийто център са универсални морални ценности и воля за утвърждаване на литературата като форма на благотворен диалог с читателя“ (с. 277).

Заключението логично набляга на залозите на многопластовия диалог между литература и философия, текстове и изкуства, етика и естетика, традиция и съвремие в първия прозаически период на Шмит; на конфигурациите и динамиките на „кръговрата на изкуствата“; на формите на интермедиаалност като тематизация, структурно уподобяване, огледален похват, локална и

дифузна интермедиаалност. Освен това недвусмислено изтъква, че „многоликият хуманизъм“ на Ерик-Еманюел Шмит се открива във вкуса на писателя към разнообразните проявления на другостта и се разкрива чрез фигурите на творци от различни области на изкуството. Въз основа на „кръговрата на изкуството“ и съвместяването на фикция и размисъл, на извънлитературни влияния и социална ангажираност, Шмитовата поетика уместно е определена като показателна за отварянето на писателската дейност през ХХI век към преосмислени роли и творчески обновления.

Откритите елементи в *Творчески фигури и кръговрат на изкуствата в прозата на Ерик-Еманюел Шмит* далеч не изчерпват всички достойнства на изследването на Антоанета Рובהа. Ала въпреки тяхната ограниченост те ми дават достатъчно основания да изразя своята увереност, че монографията несъмнено ще привлече вниманието на литератори и изкуствоведи и ще обогати литературната и естетическата култура както на студентите филолози, така и на всички почитатели на литературата, които се вълнуват от проблемите на интермедиаалността, интертекстуалността и автотекстуалността.

THE CYCLE OF THE ARTS

✉ **Prof. Irena Kristeva, DSc.**

WoS Researcher ID: U-8608-2017

ORCID iD: 0000-0002-4513-5414

Department of Romance Studies

Faculty of Classical and Modern Philology

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

E-mail: krustevagr@uni-sofia.bg